

„Ilyen falu mint Utrina nincsen máshol”

Pördi Ferenc kéziratos nótásfüzetéről

„...ennek az írásnak a célja semmiféleképp sem a népszerűsítési szándék, nem is a messze gurult almák tisztára törlése. Megmutatás csak” – kezdi Burány Béla egy 1977-es cikkét *Kórók és virágok – Népi epikánk periferiájáról* cím alatt, melyben hosszú bevezetővel, mintegy mentegetőzve mutat be többek között egy gombosi vonatkozású műballadát. A bemutatott műballada, amely egy fiatal gombosi molnárlegény tragikus halálát énekli meg, 1940-ben eredetileg a *Reggeli Újság*ban jelent meg, majd nemsokára bekerült a falu élő dalkincsébe is (BURÁNY 1977: 963–965). Hasonló gondolatokkal forgatom Pördi Ferenc törökfalui zenész kéziratos nótásfüzetét, benne (feltehetően) hét darab saját szerzeményű szövegevel (köztük az azóta faluhimnusszá vált *Ilyen falu mint Utrina...* kezdetűvel), amelyek eredeti hangzó változatait épp Burány Béla 1979-es gyűjtéséből ismerhetjük.

Törökfalu, más néven Utrina Ada községhez tartozik. Újabb keletű település, a 20. század közepén, a tagosítás következtében nyerte el mai formáját, előtte tanyaközpont volt. A falu történetében tehát nagy szerepet játszott a mezőgazdasági szövetkezetek létrehozása, amely a tagosítást és ezzel a tanyai lakosságnak a faluba költözését ösztönözte. Pördi Ferenc (Kevi, 1936 – Törökfalu, 2005) a falu ismert személyisége, közkedvelt zenésze volt, aki a muzsikálás mellett dalszövegek írásával is foglalkozott. Saját szerzeményű szövegeit egy füzetbe jegyezte le más dalszövegekkel, magyar nótákkal, divatos slágerekkel, táncdalokkal (tangók, foxok) együtt. A füzetben 87 számított szöveg szerepel, valamint egy külön lapon egy bőgőtemetés szövege. Mivel semmiféle módon nem jelezte, hogy melyik a saját szerzeménye, első ránézésre nem állapítható meg teljes bizonyosság-

gal, hogy a 87 szöveg közül melyiket írta ő. Egyelőre azonban a következő hét szöveget tekinthetjük Pördi Ferenc szerzeményének:

1. *Nóta (Atombomba végez majd a világgal...)*
2. *Ilyen falu mint Utrina nincsen máshol*
3. *Vadász nóta (Hallgassák meg figyelemmel amit most beszélek...)*
4. *Valamikor nem voltam én világ csavargója*
5. *Józan ember leszek én nem sokára*
6. *A Szép Matil negyvenhatban*
7. *Megkaptam az évi adót*

Ezenkívül Burány Béla már említett, 1979-es gyűjtésének köszönhetően, melynek alkalmával több felvételt készített az utrinai zenekarral, melyben Pördi Ferenc is játszott, még egy daláról tudunk (*A mostani tehenésznek, sejt semmire sincs gondja*).

Pördi Ferenc Keviben született 1936. november 16-án egyszerű, szegény családban.¹ Az elemi iskola hét osztályát Keviben végezte el, ezután Zentán két évet gimnáziumba, majd két évet ipariskolába járt. 1955 és 1956 között borbélyműhelyben inaskodott, majd Nagybescskereken letette a borbélyvizsgát. A zenei életbe már gyerekkorában belecsöppent, apjától tanult prím-tamburázni, aki a Kevi Tűzoltó Tamburazenekarban muzsikált. 1955 és 1966 között állatgondozóként dolgozott az adai Halász József mezőgazdasági kombinát Kosuth nevű szövetkezetében Törökfalun. (A visszaemlékezők szerint épp itt, a munkahelyi szünetekben találta ki dalszövegeit.) Borbélyként is dolgozott a faluban, de a munkát nem volt könnyű összeegyeztetni a muzsikálással, hiszen zenekarát gyakran hívták bálókba és lakodalmakba, sőt, hétköznaponként is eljártak a környező falvak piacaira, adai és zentai kocsmákba, és természetesen a helyi Nyárfa vendéglőbe, amikor csak hívták őket. Kézíratos füzetét ilyenkor magával vitte „puskának”. Hangszeres tudását mindeközben folyamatosan bővítette, megtanult harmonikán, kontrán, bőgőn muzsikálni. Rengeteg dalt ismert, nótásfüzete is bizonyítja, hogy fogékony volt az újdonságokra, az éppen aktuális, népszerű dalokra. Családtagjai elmondták, hogy gyakran a rádióban hallott dalok szövegét is lejegyezte. Tehetsége nem csak a zene terén mutatkozott meg: szerette a tréfákat – egyszerűen értett az emberek szórakoztatásához, kitűnő hangulatot tudott teremteni. Ebbéli fogékonyságát vőfélyként is

¹ Az itt következő életrajzi adatokért köszönet illeti Molnár Józsefet, valamint a Pördi család tagjait, Pördi (szül. Gulyás) Máriát és Pördi Lőrincet.

kamatoztatta, és az sem meglepő, hogy füzetében egy bőgőtemetés szövege is megtalálható. Családja, zenésztársai és a falubeliek is számos tréfás történetre emlékeznek vele kapcsolatban. Népszerűségét mutatja például az az eset, mikor egy másik zenész kiadta magát neki, csakhogy megfogadják zenélni. Mikor kiderült a csalás, még a másik faluból is eljöttek az igazi Pördi Ferencért, mert mindenképp őt akarták megfogadni. Ez a kitüntetett figyelem annál is feltűnőbb, mivel a zenekarban csak kísérő szerepet töltött be (tamburakontrán, tamburacsellón, bőgőn játszott).

Miképpen tekintünk hát a fennmaradt kéziratos nótásfüzetre, a benne található szövegekre és lejegyzőjükre/szerzőjükre? Első ránézésre egy egyszerű, falusi környezetben tevékenykedő, de kreatív, a kifejezés vágyával megáldott személyt látunk a szövegek mögött, körülötte pedig egy alapjaiban változó, eltűnőben lévő paraszti világot. Az írástudás ekkorra már általánossá vált, inkább a szóbeliségben élő kultúra az, ami egyre veszít jelentőségéből. Beszélhetünk-e még ekkor paraszti írásbeliségről, népi verselőről, aki „forma és szemlélet tekintetében mindvégig egyaránt megmarad azon a fokon, amelyen a hagyományos népi kultúra és a népköltészeti alkotások állnak” (UJVÁRY 1980: 531)? Keszeg Vilmos szerint a népi írásbeliség úgy elégít ki kulturális igényt, hogy közben nem alkot újat, csupán egy olyan köztes állapotot teremt, ahonnan más kulturális értékek következmény nélkül kisajátíthatóak. Ebből a magatartásból kifolyólag a népi írásbeliséghez kapcsolódó műfajok (pl. az emlékversek, falvédőfeliratok, verses levelek) az eszményítés eszközeit alkalmazva inkább egy hamis értékrendszer, az ideálok megfogalmazói, mint a valóságé (KESZEG 1991: 14). Ehhez képest Pördi Ferenc dalszövegeiről biztosan állítható, hogy önálló alkotások, önálló gondolatokkal, melyektől mi sem áll távolabb, mint az eszményítő hangvétel. Azonban valami mégis a folklóralkotásokhoz közelíti ezeket a szövegeket már első ránézésre is: történetesen, hogy dalszövegnek, adott dallamra íródtak. Tehát e szövegek valódi életközege a szóbeliség, minthogy Pördinek zenészként alkalmá is volt saját közösségének énekelni, annak körében terjeszteni dalait.

Burány Béla 29 dalt vett fel az utrinai zenekartól², amelyek többnyire népdalok, kisebb részben népies műdalok, valamint Pördi Fe-

renc 3 saját szöveggel énekelt dala is szerepel a felvételek között.³ Az *Ilyen falu mint Utrina*, a *Vadásznóta*, valamint *A mostani tehenésznek* kezdetű daloknak új stílusú népdalok kölcsönzik dallamukat. A *Valamikor nem voltam én* kezdetű szöveg pedig egy nótaszerű, hallgatóra emlékeztető dallamot kapott. A felvételen elmondottak szerint itt a dallam is Pördi szerzeménye, ami egyetlen másik szövegénél sem fordul elő, sőt, maga a szöveg is – lírai hangvételével – határozottan elüt a többi alkotásától. Az *Atombomba végez majd a világgal* kezdetű szöveg dallama (ezt fia, Pördi Lőrinc segítségével utólag sikerült kideríteni) népies műdal (*Gyertek ide budapesti cigányok*), míg három szöveg esetében (*Józan ember leszek én nem sokára*, *A Szép Matil negyvenhatban*, *Megkaptam az évi adót*) nem ismerjük a dallamot. Így tehát három dal esetében összehasonlítható a leírt és az énekelt szövegváltozat, melyek közül egyértelműen ez utóbbi mondható sikerültebbnek. A felvételeken maga a szerző énekel, aki az éneklés alkalmával a zene ritmusának sokkal inkább megfelelő szavakat választ, elkerüli a szótagtöbbleteket, elhagyja a felesleges névelőket (ezt néhol a szövegben is jelölte, zárójelbe rakva a felesleges szavakat – a szövegek utólagos ellenőrzésének, csiszolásának egyetlen jeleként).

Arról nincs adatunk, hogy mikor kezdte a dalok lejegyzését. A füzetben szereplő első dal, az *Atombomba végez majd a világgal* kezdetű a benne leírt politikai helyzet és a szerepeltetett politikai vezetők (Hruscsov szovjet és Johnson amerikai elnök) alapján a 60-as évek első felére vonatkozhat – hogy valóban akkor íródott-e, azt nehéz megmondani.

1.) Nóta⁴

*Atombomba végez majd a világgal,
A Hruscsov rádobja Amerikára.
Amerika, Anglia, Német meg a Francia
Ráereszti a Szovjet Unióra.*

II.

*Amerika jaj de sokszor megtéved
És elereszt egy néhányat ledélve*

³ A népzene gyűjtő érdeklődéséből kifolyólag természetesen nem kaphatunk adatot arról, hogy a füzetbe (pl. a rádióból vagy más forrásból) lejegyzett egyéb nóták, táncdalok valóban bekerültek-e a zenekar aktív repertoárjába.

⁴ A szöveg betűhív átírásban szerepel.

*Lepörköli Afrikát később Ausztráliát
Utoljára végigsöpri Ázsiát.*

III.

*Amerika is lángokban lesz végig
Jonosn elnök menekül majd az édig
Bújó helyre nem talál itt a hold fogyatkozás
Az úrhajó a holdra rá nem talál.*

IV.

*Megindul a rakétával a Johnson
Majd csak kiköt majd az úrben valahol
Ha a Holdra rátalál Földet többé sose lát
Éjjel nappal siratja Amerikát.*

V.

*Rá is talál nagy nehezen a Holdra
Rágyújtana szívessen egy dohányra
Mindent lent felejtettem Hruscsov jó elbánt velem
Meg se várta (hogy) bepakoljam a zsebbe.*

VI.

*Nem marad már semmi Orosz országból
Túl sok bombát kapott Amerikától
Sürög-forog a Hruscsov hová-merre utazzon
De Johnsonnal sehol ne találkozzon.*

VII.

*És megindul Hruscsov a Vénuszra
Először is rágondol a Jézusra
Jézus segíts a Vénuszra ott egy kicsit biztosabb
Úgy süt a föld nem állja már a talpam.*

VIII.

*Fölvágódik (a) rakétával az úrbe
Isten veled Orosz ország örökre
Mit hozott a tudomány menekülést pusztulást
A nagy tudomány a legnagyobb marhaság*

IX.

*Út közben a rakétája elromlott
Nyeponye máj mondogatja a Hruscsov
Nem megyek a Vénuszra leszállók majd a Holdra
Onnan nézek vissza Oroszországra*

X.

*Rászállott a Hruscsov bácsi a Holdra
Ott rátalált egy másik rakétára
Rakétára ráírva made in Amerika
Ráfizettem találkoztam Johnsonnal*

XI.

*Bekopogtat a rakéta ajtaján
Jobnos elnök kinyitja az ajtaját
Szerbusz Hruscsov gyere be tárgyalás már ügyse lesz
Készen van már a teljes leszerelés*

XII.

*Adjál Hruscsov egy orosz cigarettát
Gyujcs rá Jobson felejtse el Amerikát
Gondolj vissza a földre a békeszerződésre
Hányszor mondtam ird alá a nevedet*

XIII.

*De te mindig fent hordtad a fejedet
És még mellé a melledet is verted
Senkitől se nem félek az orosz buta nép
Látod Jonson csak elő jött a nagy ész*

XIV.

*Hallod Hruscsov nézünk széjjel a Holdon
Hátha kéne itt napszámos valahol
Soha se nem bombázunk átaljából kapálunk
Éjszakánként a rakétában meghálunk*

XV.

*(És) megindul a két nagyfejű a Holdon
És a Johnson nyakon vágja Hruscsovot
Ette volna a fene azt a kópasz fejedet
Tönkre tetted (az) Amerikai népet.*

XVI.

*Hallod Johnson ne verd az én fejemet
Te meg tönkre tetted a többi népet
Hruscsov hátra curikkol farbarugja a Johnsonst
Te találtad fel az első atomot*

XVII.

*Gyűrött lett a Hruscsovna a gallérja
Amikor Johnos balból nyakon vágta
Gyűrött lett a gallérom leszakadt az inggombom
Jól tudod hogy nincs a Holdon vasaló*

XVIII.

*Nincs aki ki vasalja a gallérom
Nincsen aki felvarja az inggombom
Se vasaló se varró a Johnson és a Hruscsov
Lesz a Holdon egy év múlva két rongyos*

XIX.

*Szétrepedt a Johnsonon a pantalló
Amikor őt a farba rúgta a Hruscsov
Lába nyoma ott maradt ott maradt a gatyáján
És azóta egyre jobban sántikál*

XX.

*Nincsen aki megvarrja a pantallóm
Kimossa a lábnyomot a gatyámból
Lábam kiorvosolja, (hogy) ennyire ne sántítjak
Jól mondták hogy ne kezdjek az oroszal.*

Vége

Pördi stílusa, érdeklődése már ebben az első szövegben megmutatkozik. Témáit mindennapi életéből, saját és (szűkebb vagy tágabb) környezete aktuális problémáiból, visszásságaiból, a közéletből, politikából, társadalmi problémákból veszi, melyekről gyakran erős iróniával beszél. Szövegei elbeszélő jellegűek, többnyire 15–20 versszakból állnak. Nyelvezetük a hétköznapi szóhasználat szintjén

marad (pl. „átaljából kapálunk”, „curikkol”, „farbarugja” stb.). A stílusesszéközök közül a folkloristák által legáltalánosabbnak tartott ismétléssel és annak változataival azonban gyakran él, ami szintén a folkloralkotásokhoz közelíti Pördi Ferenc szövegeit. Ismétléssel képezi például a következő sorokat:

Nincs aki ki vasalja a gallérom

Nincsen aki felvarrja az inggombom

A strófaformula ismétlődését is felfedezhetjük több versszakon keresztül:

XVII. versszak: *Gyűrött lett a Hruscovnak a gallérja...*

→ XVIII. versszak: *Nincs aki ki vasalja a gallérom...*

XIX. versszak: *Szétrepedt a Johnsonon a pantalló...*

→ XX. versszak: *Nincsen aki megvarrja a pantallóm...*

A népdalokra, balladákra ugyancsak jellemző párbeszéd is megtalálható:

Adjál Hruscov egy orosz cigarettát

Gyujcs rá Johson felejtsd el Amerikát...

A szöveg témáját – a két nagyhatalom vezetőjének a Holdra való elmenekülését a Föld atomkatasztrófában való elpusztulása után – akár abszurdnak is tekinthetnénk. Különösen képtelen gondolat, mintegy az abszurdum halmozása, hogy a két politikus a *Holdon* egyszerű *paraszi munkából*, napszámból szándékozik megélni. Az uralkodók, politikai vezetők szerepeltetése azonban alapvetően nem idegen a népköltészettől, főleg a katonadalok lírai hőse ápol bizalmas viszonyt hol Ferenc Jóskával, hol Sztalin Jóskával, Titó marsallal stb., akik nemegyszer valamilyen hétköznapi élethelyzetben jelennek meg a népdalban.

A füzetben 2. szám alatt található Pördi Ferenc minden bizonnyal legsikeresebb szerzeménye, a faluhimnusszá avanszált *Ilyen falu mint Utrina...*

2.) *Ilyen falu mint Utrina*

Ilyen falu mint Utrina nincsen máshol

Pedig távol esik minden nagyvárostól

Zentától is Adától és Topolyától

De a kultur élet élénkebb mint bárhol máshol

II.

A három kocsmá a kultúra legfő fészke
[énekelt változat: három kocsmá a kultúra legfő fészke]
Oda tódul kicsi falum dolgos népe
Kártya csaták mulatozás és lumpolás
Ez jelenti falumban a szórakozást

III.

Az egyik kocsmá a preferánsz tanyája
De a ferbli se nem megy ritkaság számba
A másik kocsmá a nótások tanyája
Ki arra megy táncra kerekedik a lába
[énekelt változat: ki arra megy táncra kerekedik lába]

IV.

A harmadik az ifjuság számára van
De a gardi mamák is ott vannak sokan
[énekelt változat: de a gardimamák is itt ülnek sorban]
Ott tanulják meg a divatos táncokat
Onnan lopják a legények a lányokat

V.

Póstánk is van de sajnos ma be van zárva
Mert a póstást régi betegsége bántja
Bele került a preferánsz betegségbe
Két partnere részesíti gyors segélyben

VI.

A pékünk megérdemli a dicséretet
Minden reggel korán szedi a kenyeret
Oly szépet süt hogy az ember megcsodálja
[énekelt változat: oly szépet süt, hogy mindenki megcsodálja]
Harmad nap már ember legyen ki elrágja

VII.

Televízor vagy radio minden házban
Még a leadó is itt van Utrinában
Sámlin ülő tranzisztoros leadónk van
[énekelt változat: sámlin ülő önműködő leadó van]
Működik is szakadatlan éjjel-nappal

VIII.

*Jaj annak az utrinai jó polgárnak
Ki rákerül a helyi adó műsorára
Mer addig az adásnak biz nem lesz vége
Amíg el nem költözik egy más vidékre*

IX.

*Az önkéntes tűzoltók is jól működnek
Gyakorlatra egy liter pálinkát visznek
Amíg a liter pálinka el nem fogyott
A parancsnok nem vezérel sorakozót*

X.

*Utrinába ha tűz eset akar lenni
Azt egy héttel előbb be kell jelenteni
Hogy a fecskendőt időben fõlszereljék
A parancsnokot a kocsmából kivezessék
[énekelt változat: parancsnokot a kocsmából kicipeljék]*

XI.

*Borbély is van a faluba kettő három
Egyik kapál másik csépelni megy nyáron
De ha éppen nem akad fontosabb dolga
Muzsikálni megy a szerdai pójacra
[énekelt változat: muzsikálni jár a szerdai pójacra]*

XII.

*A Földműves szövetséget építkezik
A termelők bizony ezt észre is veszik
Irodát és munkás lakást építenek
A hízókért hónapokig nem fizetnek.*

Vége

A füzetben a fenti 12 versszak olvasható, később azonban használatba került az alábbi két versszak is. Bár nagyon valószínű, hogy ezeknek is Pördi az írója, ezt nem sikerült bizonyíthatóan kideríteni.

*Ezután az asszonyépnek nem lesz dolga,
Sütés-főzés, mosogatásra nincs gondja.
A társulásba közös konyhán minden meglesz,
Otthon csak a férjeikkel veszekszenek.*

*Arról volt szó, aki boldog akar lenni,
A társulásba annak még ma be kell menni.
Ott lesz ám a dínom-dánom és boldogság,
Kutya füle ehhez képest a mennyország.*

A dal egy mindentől távol eső, kicsi falu képét festi le, ahol tulajdonképpen van minden: kultúrélet, tűzoltóság, szövetkezet, pék, posta, rádió stb., csak épp semmi nem működik jól. A versszakok nagy része itt egyfajta kettősségre, ellentétre épül: az első sorok egy ideális képet festenek le, míg a folytatás teljesen az ellenkezőjére fordítja a mondanivalót, egyértelművé téve, hogy iróniáról van szó. A falu lakossága azonban úgy tűnik, egyetértett Pördi szemléletével, mert magáévá tette a dalt (melyben talán a helyi asszonykórusnak is lehetett némi szerepe). A dal izgalmas utóéletéhez tartozik, hogy az utóbbi évtizedben megszületett tóthfalusi változata is. A szöveg átírását, a másik falura való aktualizálását egy lakodalmas zenész végzte el megrendelésre.

Egy megrendelésre készült nótáról Pördi Ferenc esetében is tudunk, ez pedig a 3. szám alatti *Vadász nóta*. Elképzelhető, hogy ez a dal is ismertté vált egy szűkebb körben, hisz gyakran játszották a helyi vadászegyesület tagjainak, azonban nem vert tartósan gyökeret a szélesebb közösségben.

3.) Vadász nóta.

*Hallgassák meg figyelemmel amit most beszélek
Mert ez nem tréfa dolog hanem igaz történet
Van egy vadászegyesület valahol minálunk
De a törvényekkel elég hadilábon állunk
Hej élet vadász élet de cifra egy élet
Ha megunom magamat én is majd úgy élek*

II.

*Közelt a vadász szezón készültek is rája
Előkerült a vadásznak fegyvere és zsákja
Egy szép reggel elindultak neki a mezőnek
Hogy majd nyulat fácánt foglyot s egebeket lőnek
Hej élet vadász élet az igazi most lesz
Ha a fegyver üres de a hátizsák tele lesz.*

III.

*Amint mennek mendegélnek szántásról buzára
Egyszerre csak rátalálnak egy szép őzgidára
De az őzet törvény védi rálőni nem szabad
Szegény vadász csoda hogy a szíved meg nem szakad
Hej törvény vadász törvény de cifra törvény ez
Mikor egyik vadat irtod a másikat véded*

IV.

*De a vadász gondolt egyet s hederített rája
Inkább ügyelt hogy pontosan lőjön a gidára
Úgy döntöttek csinálnak egy csinos banketocskát
És ezzel maj el is vetik az őzgidá gondját
Hej élet vadász élet ez aztán az élet
Hisz nincs párja a világon az őzpecsenyének*

V.

*Meg is történt a lakoma nagy volt a vigasság
De sajnos egy kettőre kiderült a gazság
Ötvenezer régi dinárt rótt a törvény rájuk
Azon fölül egy évig nem durrog a puskájuk
Hej élet vadász élet de keserves élet
Különösen ha őz helyett ilyen bakot lőnek*

VI.

*Vadászok egy más csoportja nekivág a rétnak
Hogy keserű napot hozzon rókának vércsének
Hogy kitűnően lőnek bárki tanúskodik erről
Lelőtték a kotlós fácán tyúkot a fészekről
Hej élet vadász élet ez aztán az élet
Nem kell mindég engedelmeskedni a törvénynek*

VII.

*Csak az asszonyok nem örülnek a szerencsének
Hogy vadászni csavarogni eljárnak a férjek
Mert a szántást és a vetést mind elhanyagolják
Mindegyik a fegyver körül találja meg dolgát
Hej élet vadász élet nem mindég oly szép ez
Hallanak mit mondanak a vadászfeleségek.*

VIII.

*Na de se baj föl a fejjel így monda a mondás
Minden bajban és vitában megvan a megoldás
Az asszonyt el kell ámítani a törvényt kijátszani
Így aztán nyugodtan lehet majd vadászgatni
Hej élet vadász élet így az igaz élet
Ha csak szerét ejtethetem magam is így élek.*

Vége

A füzetben található következő három saját szerzemény, a 41. számú *Józan ember leszek én nem sokára*, majd a 43. szám alatti *A Szép Matil negyvenhatban* és a 45. számú *Megkaptam az évi adót* című szövegek Pördi kevésbé sikerült alkotásai közé tartoznak. Szerkesztésük elég ügyetlen, erőltetett. Témájuk a kilátástalan szegénység, hangvételek ennek megfelelően jóval sötétebb az előző dalokénál, amelyek szintén különböző problémákat járnak körbe, de humorral oldva a helyzetet, így szemléletük alapvetően pozitívva válik. Ezzel szemben a *Megkaptam az évi adót* szinte nem több, mint egy versszakokon át tartó hiányleltára annak, ami az adótartozás behajtása után a gazdaságból maradt:

X.

*Kiballagok az udvarra, minden ajtó sarkig nyitva
Puszta a ház környéke, üres minden épület
Nem látni csak a sok legyet*

XI.

*Félve lépek a magtárba, belenézek a ládába
Nincsen lisztem se buzám csak egy üres zsákocskám
Elvitte a végrehajtó*

XII.

*Nyitva látom az ólajtót, bebújok a disznóólba
Se malacom se disznóm magam vagyok a disznó
Elhajtotta a végrehajtó*

XIII.

*Benézek most a tyúkólba, ott verebek ülnek sorba
Kakas nem kukorékol, tyúk nem kotkodácsol
Elvitte a végrehajtó.*

XIV.

*Üressen áll a kutyaház, benne hagyták a sok bolhát
A kutyám se gondolta, hogy elviszik adóba
Megette volna a végrehajtót.*

XVI.[!]

*Csend lett mostmár a góréban az egerek nem cincognak
Kukorica egy szem se, csutka is csak 3-4
Itt felejtette a végrehajtó*

XVII.

*(És) felmászok én a padlásra, nézelődök de hiába
Fel van söpörve szépen, csak mázolni kellene
Végrehajtó felsöpörte*

XVIII.

*Beballagok a konyhába, bele nézek a nagy tálba
Haj de korog a hasam, de nincs semmi a tálban
Megette a végrehajtó*

XIX.

*Innen nyitok a szobába rátekintek a kiságyra
Két rossz gyerek meg egy lány az anyjuk is beteg már
Ezt hagyta a végrehajtó*

Az egyébként érdekes szótagszámú (16. 14. 8, esetleg ötsorosként felfogva 8. 8. 7. 7. 8) szöveg tíz versszakon keresztül görgeti az egész háztartást számba vevő gondolatrítmust, amelyről könnyen eszünkbe juthat a téma sokkal tömörebb, csiszoltabb népköltészeti párhuzama:

*Nagy gazda volt az én apám,
Nagy birtokot hagyott énrám.
Hat ökörnek kötelét,
Három vasvilla nyelét,
Kilenc szekér szénaboglyának helyét.
A nagy hombárt üresen,
A sok adót fizessem,
Széles földjét hogy keservesen nézzem.*

Hasonló hangulatú a Szép Matilról szóló és a beszolgáltatások, padlássöprések időszakát leíró dal, amely talán inkább kordokumentumként értékelhető – bár a záróstrófából kiderül, hogy a szöveg legalább 17 évvel az események után íródott. Úgy tűnik, a történetek még ennyi év távlatában is elég érzelmi töltetet biztosítottak a dalszöveg megírásához.

43.) A Szép Matil negyvenhatban...

*A Szép Matil negyvenhatban kibaszott a paraszttal
Kukoric, árpa, búza, ha beszélni tudna
Elmondaná a parasztnak a néhány nehéz évet
Amikor a Matil néni a padlásokat felsöpörette*

II.

*Jó ára volt a söprűnek mert elkopott egy-kettőre
Mert Matil a padlásokat naponta söpörette
Egész délig söprögetés délután elszámolás
De a Matil csak azt mondta söpörje fel még a padlást*

III.

*Mit tehetett szegény paraszt szomorkodott egész héten
Szegény jószág az éhségtől egész nap lézengett
Kutya macska az útszélien a fővet legelték
Reggelenként a lovakat vendégdallal emelték
[...]*

XIII.

*Tizenhét év elmúlt már, hogy a Matilt eltemették
De azért a paraszt népek el nem felejtették
Úgy átkozzák éjjel-nappal kicsi és nagy szidja
Ha az átok majd megfogja
Utóbb a föld is kidobja.*

A szövegeket megismerve kísérletet tehetünk annak meghatározására, hogy milyen motiváció található Pördi Ferenc írásában. Úgy tűnik, a szövegeknek két alapvető üzenete, célja van: az egyik a panasz, a szegény ember küzdelmeinek, nehézségeinek leírása, a másik viszont az ezeken való felülemelkedés, a világ és önmagunk kinevetése, valamint a szórakoztatás. Ez a kettősség tükröződik az alábbi versezeten is, melynek utolsó két strófája egyébként feltűnően emlékeztet a tréfás halottbúcsúztatókra (pl. *Életemnek végóráját töltöm a kocsmába / az angyalok onnan visznek fényes mennyországba...*).

41) *Józan ember leszek én nem sokára*

*Józan ember leszek én nem sokára
Mert elsején emelték az árakat
Minden héten nyolc napot kell küzdeni
Ha minden másnap eleget akar enni*

II.

*Ha egy napot rászánok az ivásra
Elhúzatom a legkedvesebb nótámat
Egész héten nem tellik a konyhára
Se kenyérre husra se paprikára*

III.

*Persze aztán megbánom amit tettem
A szomszédától kölcsönkérek kenyeret
A szomszédnak a kölcsönt ha megadom
Eztet aztán egész héten koplalom.*

IV.

*Megfogadom nem járok a kocsmába
Nem kell nekem soha erős pálinka
Egy fityókért fizetek egy új dinárt
Verje meg az Isten az ital árát*

V.

*Ha bort iszok még több pénzembe kerül
Hazafelé a gumicsizma elmerül
Egész úton dalolgom magamban
Józanságra nagy bennem az akarat*

VI.

*Fogadalmat teszek az oltár előtt
Hogy ezután minden kocsmát kerülök
Nem leszek én részeges és csavargó
Éjjel nappal szeretgetem az asszonyt
[...]*

XV.

*Ha meghalok trombitaszó kísérfen
Temetésen csak kocsmárosok legyenek
A síromig azt a nótát húzzátok
Soha többé a kocsmába nem járok*

XVI.

*A fejfámra festjétek rá egy kocsmát
Melléje egy néhány liter pálinkát
Három golyót és egy biliárd dákót
Ne sajnáljon senki csak a kocsmáros.*

Végezetül egyetlen lírai hangvételi dalszövegét szeretném közölni, amelyre leginkább jellemző a népi verselők „újrahasznosító” magatartása. A többi szövegétől eltérően itt csupán két versszakban fejezi ki mondanóját, melyekből teljesen hiányzik a szerző keze nyoma, jellemző tematikai irányultsága, helyettük a magyar nóták sablonjai, érzélgőssége köszön vissza.

5) *Hallgató. Valamikor nem voltam én*

*Valamikor nem voltam én világ csavargója
Valamikor nem csalt könnyet, szemembe a nóta
Ez volt írva a sorskönyvbe
Hogy énnekem semmié kell válni.
Hogy ami a legdrágább kincs
A boldogság attól kell megválni.*

II.

*Nem vigasztal engem többé, semmi ez életben.
Úgy érzem, hogy jobb lenne már kinn a temetőben.
Mert mióta elraboltad*

*Széjjeltépted az én boldogságom
Nem vigasztal engem többé
Soha semmi ezen a világon.*

Pördi Ferenc egy letűnőben lévő paraszti világban kezdte dalszövegeit írni. Nem volt túl termékeny alkotó, azonban tevékenységét mégis a népi verselőékkel azonosíthatjuk. Szerzeményeit leírta, ugyanakkor azok elválaszthatatlanok voltak a szóbeliségtől, énekelve keltek igazán életre. Aktív zenészként lehetősége is volt rá, hogy szerzeményeit terjessze, bár csak egyetlenegynek sikerült/volt ideje tartósan bekerülnie a falu dalkincsébe – egy éneklő közösség talán utolsó ilyen megnyilvánulásaként. A többi dala kevésbé sikerült, talán maga a szerző sem látta alkalmasnak őket az éneklésre, vagy inkább kényes témájuk miatt látta jobbnak, ha megmaradnak a papírnak ezek a dalok.

Pördi Ferenc – saját szavai szerint „kontrásnak titulázott rontás”⁵ – zenei pályafutása kb. 35 évig tartott. Egy betegség következtében elvesztette hangját, ami után már nem tért vissza zenélni. 2005-ben hunyt el. Tréfáinak emlékét még őrzik a falubeliek, családja pedig őrzi kéziratos füzetét, melynek digitális másolata a Törökfalui Helyi Közösség irodájában is elérhető. Szerzeménye, az *Ilyen falu mint Utrina* egy viszonylag fiatal faluközösség identitását erősíti. A falu vezetősége a pár éve Vajdaságban is beindult értéktár-mozgalmak keretében Pördi Ferenc faluhimnuszát helyi értékként ismerte el.

Irodalom

BURÁNY Béla (1977): Kórok és virágok. Népi epikánk perifériájáról. *Híd*, XLI. évf. 7–8. sz., 961–971.

KESZEG Vilmos (1991): *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. Bukarest, Kriterion

UJVÁRY Zoltán (1980): Népi verselők, parasztköltők kéziratos könyveiben. In *Népszokás és népköltészet*. Debrecen, 529–539.

Adatközlők

Pördi (szül. Gulyás) Mária (1939), Törökfalú

Pördi Lőrinc (1961), Törökfalú

⁵ VMMI Népzenei Archívum, ZENT_MK_243 A

